

תורת הבטחון

יום כיפור

בביאור מהותו של תשובה

ידועה ומפורסמת קו' מרן הגאון ר' ישראל סלנטר, (הוצג בכוכבי אור סי' א"ב) וז"ל, "דלכאורה קשה, דהלא ידוע דהקב"ה שוקד על טובת ישראל ורוצה בהצלחתם, ויוה"כ הוא יום שליחה ומחילה, יום שנמחלו עונותיהן של ישראל, ור"ה הוא יום הדין, אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וכל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה, וא"כ למה לא ציוה הקב"ה לעשות יוה"כ מקודם, ואחר שיטהרו מעונותיהן יעשו ר"ה, ואז יוכלו לזכות ביום הדין לשנה טובה וברכה?"

וקושיא זו כבר דשו ביה רבים לתרין זה בכה וזה בכה, וע"כ גם אני אענה את חלקי ליישב הענין בעזרי"ת. הנה ליישב קושיא זו, נקדים קצת ביאור במהותה של תשובה, ואח"כ נחזור ליישב הקו'.

מהותה של תשובה

הנה בפרשת תשובה (דברים 3, 3-6) כתיב: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקך שמה. ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום וביניך בכל לבבך ובכל נפשך". וכתב הספורנו (ס"ג) וז"ל, "והשבות אל לבבך - התבונן בחלקי הסותר ותשיבם אל לבבך יחידיו להבחין האמת מן השקר, ובזה תכיר כמה רחקת מן האל יתעלה בדעות ובמנהגים אשר לא כתורתו. בכל הגוים, בעודך בגלות", עכ"ל.

והנה יש להתעורר בדברי הספורנו, דכפשוטו כוונת הפסוק במש"כ "והשבת אל לבבך", היינו להתבונן על כל העבירות שכבר עבר, ועל כל המצוות שלא קיים - ולתקן זה. אולם לא כן כתב הספורנו, אלא פירש שהכוונה הוא, להתבונן על יחוד ה', ועל ידי זה יכיר האמת. ודבריו צ"ב דאמאי לא פי' כוונת הקרא כפשוטו?

ונראה דמבואר מדברי הספורנו יסוד גדול בענין תשובה, שעיקר מהותה של תשובה הוא להשיב בלבו יחוד ה', ורק ע"ז שייך לשוב בתשובה שלימה. שכל העבירות שעבר הוא רק תוצאה מזה שלא היה בלבו - יחוד ה', שאילו היה בלבו יחוד ה' אמיתי, לא היה עובר על שום עבירה.

טעם שנקבע ראש השנה קודם יו"כ

ולפי זה יש לומר, שזהו הטעם מדוע ראש השנה הוא קודם יום כיפור, דכל היום של ראש השנה העבודה הוא "מלכיות", דהיינו התבוננות בעיקר יחוד השי"ת, ולהכיר ש"אין עוד מלבדו", ושהוא מלך מלכי המלכים, ולקבל עלינו עול מלכות שמים, ולשעבד את

עצמנו לעשות רצונו בלבב שלם. וכיון שכן, מובן היטב מדוע ראש השנה הוא קודם יום הכיפורים, דרק אחר שהתבוננו ביחוד ה', שייך לבא לידי תשובה ביום הכיפורים.

תשובה מקרבנו להשי"ת

להרחיב הדברים, נעתיק כאן קצת דברי חז"ל בהם מבואר שמהותה של תשובה הוא קירבת ה'. דאיתא ביומא (פ, 6): "אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלהיך", ע"כ. ועי' במש"כ המהרש"א (ס"ג) וז"ל, "עד כסא הכבוד שנאמר כו'. ודרשו כן דלפי ענינו ה"ל למיכתב שובה ישראל 'אל' ה' אבל לשון 'עד' מורה על הקירוב ממש", עכ"ל. ר"ל, שע"י החטאים שאדם עושה, הוא מתרחק מן השי"ת, וזו מהותה של "תשובה" שהחוטא שב אל השי"ת, ונעשה קרוב ודבוק להשי"ת.

וע"ע במש"כ הרמב"ם (ה' משנה פק' 1 ה' 1) וז"ל, "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך, ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה', ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרבת את הרחוקים, אמר היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים כו", עכ"ל. הרי להדיא מפורש יסוד זה בדבריו, שהחוטא הוא רחוק מהשי"ת, והתכלית של תשובה היא לקרבו להיות דבוק להשי"ת.

וזה מדוקדק היטב בדברי הספרנו, והשבת אל לבבך יחוד ה', וממילא מזה יכיר כמה התרחקת מן השי"ת. שזו מהותה של תשובה, להכיר כמה הרחק עצמו מן השי"ת. שכל העבירות שעשה הוא רק משום שלא חי בדביקות וקירבת בהשי"ת.

הכפרה הוא מהדביקות בהשי"ת

תנן במתני' ביומא (פ"ג, 3): "עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה: מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל", ע"כ.

וביאר המהר"ל (ד"ר לשנת תשנ"ב) החילוק מדוע יום הכיפורים מכפר דוקא על עבירות שבין אדם למקום ולא על עבירות שבין אדם

לחבירו וז"ל, "רבי עקיבא פירש דבר זה מה שאין יום הכיפורים מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום. ולכן אמר אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים, כלומר **שמה שישראל מטהרים ביום הכפורים הוא בשביל שיש לישראל דביקות בו יתעלה** כדכתיב (דברים ד, ז): "ואתם הדבקים בה' אלהיכם", ועל זה אמר: "אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים", כי אין מעלה יותר מזה. והוסיף לומר: "ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים", **שבשביל שישראל הם דבקים לגמרי בו יתעלה דבר זה עצמו הוא הסרת והסתלקות החטא מישראל, כי מאחר שהוא יתעלה לא שייך אצלו חטא מסלק החטא מן הדבקים בו**, ולכך ביום הכפורים מפני ענוי נפש והסתלקות הגופניות מישראל ואז יש לישראל דביקות בו יתעלה ודבר זה הוא מסלק החטא מישראל. ולכך קאמר: "מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל", כי המקוה מטהר הטמא כאשר יתדבק בו לגמרי מבלי שום חציצה בעולם, כי המקוה לא שייך בו טומאה לכך כאשר יתדבק בו לגמרי מבלי חציצה מסולק מן הטומאה. **וכך הקב"ה מטהר ישראל כי הם דבקים בו יתעלה לגמרי מבלי שום חציצה והפרד כלל**, והוא יתעלה מסולק מן החטא ולכך ישראל טהורים על ידי הקב"ה בעצמו. ולכך דוקא עבירות שבינו למקום שנתרחק מן השם יתעלה, **השם יתעלה מכפר על ידי שישראל דבקים בו**. אבל מצד חבירו לא מצד השם יתעלה אין יום הכפורים מכפר, ועל זה אמר: "אשריכם ישראל", על הדביקות הגמור הזה מבלי חציצה כלל עד שנעשים טהורים מאתו. ואשרינו ואשרי חלקנו בטהרתנו במקום טהור וקדוש הזה, אשר לא יטהרו בו מלאכים עליונים כאשר יודע לחכמי בינה, עכ"ל הזהב של המהר"ל. ומבואר מדבריו - **"שמה שישראל מטהרים ביום הכפורים הוא בשביל שיש לישראל דביקות בו יתעלה"**. ודביקות הוא בטחון בהשי"ת.

הדביקות בהשי"ת הוא בטחון

הנה המשך חכמה האריך טובא (דברים י, ט) לבאר דמצות בטחון נלמד ממצות עשה של "ובו יתדבק" וז"ל, "אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. **וזהו ענין הבטחון ... וזהו הענין נקרא "ובו יתדבק", שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק לההשגחה העליונה מהשי"ת, ומרגיש השי"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ט): "כי ידעתי את מכאוביך", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז האדם בטוח ונתן, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל וכו'", עכ"ל. הרי, שמהותו של בטחון הוא דביקות בהשי"ת, ומהותה של תשובה אף היא להיות דבק בהשי"ת.**

עבירות הוא רק מהסרון הדביקות בהשי"ת

ונראה לבאר, שכל חטא שאדם חוטא, הוא אך ורק משום שחסר בו בעיקר דביקותו בהשי"ת. דמי שבאמת דבק בכל גופו ונפשו בהשי"ת, אין לו אפשרות ויכולת לעשות עבירות. ומי שחטא מרחיק עצמו מן הדביקות בהשי"ת, וע"כ מוטל עליו לשוב מהחטא,

ולתקרב אל השי"ת. ועי' במה שכתב הרמח"ל (אורחות הרמח"ל ל דרוש הקווי) דקווי, שהוא בטחון בהשי"ת הוא תשובה וז"ל, **"המקנה אפילו נכנס בגהינום יוצא ממנו**, שנאמר: "וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר", יקו"ק מאיר עליו. וכמה מלאכים עליונים מעלים אותו המקנה וזה: "אבר כנשרים" ומסתלקים עמו למעלה, ותקוהו היא טהרתו. **"מקנה ישראל" ממש, כי הוא במדריגה עליונה שאין עושה בו פגם - אם חטאת מה תפעל", וזהו סוד התשובה שהוא ממש שב אל מקורו, והס"א לא יכלה לו, ונאמר שובה ישראל עד ה'". כן המקוה הוא ממש בוקע בקו תקוהו, ועושה נקב וסדק לעלות תחת כסא הכבוד, וזה: "לישועתך קויתי ה'", עכ"ל.**

הרי, דלשון 'מקנה' הוא לשון של 'מקנה', וע"כ המקנה ובוטח בה', זה מטהרו מכל חטאיו ופשעיו. [ובלשון ארמי' ביה אנא רחיצנא' פיי: אני בוטח בה'. שהבוטח בה' ית' רוחץ מעליו כל עונותיו, ומנקה אותו מכל פשעיו]. וזהו דתנן ביומא (פס, ט): "אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל", ע"כ. וזהו ממש כוונת המהר"ל שהדביקות בהשי"ת, היא מטהרתו. שהוא ובטחון חד הוא.

וכל זה מפורש בדברי הילקוט שמעוני (שפיעור רמז שפס), "לכו נא ונוכחה (שפיעור ג, ט), דרש רבא לכו נא, "באו נא" מבעי ליה? יאמר ה', "אמר ה'" מבעי ליה? לעתיד אומר הקדוש ברוך הוא לישראל לכו נא ונוכחה, אומרים לפניו רבש"ע, אצל מי נלך. אצל "אברהם" שאמרת לו ידוע תדע, ולא בקש רחמים, אצל "יצחק" שברך את עשו, והיה כאשר תריד, אצל "יעקב" שאמרת לו אנכי ארד עמך מצרימה, ולא בקש רחמים, אצל מי?! יאמר ה', **אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ובי תליתם בטחונכם אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו**", ע"כ. ומבואר מדבריו, דבזכות הבטחון בהשי"ת, נזכה להיטהר מחטאינו, ומהותו של בטחון הוא דביקות בהשי"ת, וע"כ ע"י בטחון שב להשי"ת בתשובה שלימה.

סליחה בקווי

איתא במדרש (בראשית רבה פ' ט"ז) וז"ל, **"לישועתך קויתי ה', אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי ... סליחה בקווי (מסילת קל, ד): כי עמך הסליחה, מה כתיב בתריה קויתי ה'**, לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו, כיון שראה שמת מיד אמר לישועתך קויתי ה'", ע"כ.

ועי' במה שפי' העץ יוסף וז"ל, **"סליחה בקווי, ר"ל הסליחה בזכות הקווי והבטחון בה' מתרצה בתשובה למחול ולסלוח עון"**, עכ"ל. והכוונה הוא כנ"ל, דמהותו של בטחון הוא להיות דבוק להשי"ת, ולקרב עצמו על מה שריחק עצמו מהשי"ת. וע"כ מי שמקוה ובוטח בהשי"ת, זוכה לסליחה ולכפרה.

בברכת גמר חתימה טובה!!